

Björn M. Olsen.

MINDEORD

over afdødt Medlem.

BJÖRN MAGNÚSSON ÓLSEN.

Af Finnur Jónsson.

(Tale i Videnskabernes Selskabs møde, den 24. januar 1919.)

I april 1910 blev professor, dr. Björn M. Olsen optaget i vort selskab. Det var velbegrunder, ti han havde da en lang videnskabelig bane, ja så godt som hele sin videnskabelige virksomhed, bag sig.

Björn Olsen var født på det gamle, berømte Tingørekloster (Hunavatns syssel) 14. juli 1850, blev student fra Reykjavik latinskole 1869 med 1. karakter. Efter at have opholdt sig 3 år i sit hjem, nærmest på grund af brystsygdom, som det lykkedes ham at bekæmpe, tog han til Københavns Universitet, hvor han studerede klassisk filologi; ved sin begavelse og flid fuldendte han sit studium med en udmærket eksamen (1. kar.) 1877. Derefter foretog han en studie- og rekreationsrejse til Italien og Grækenland 1877—78. Kort efter tilbagekomsten blev han knyttet til latinskolen i Reykjavik først som adjunkt, dernæst i 1895 som rektor, efter at dr. Jon Þorkelsson, der også var medlem af vort selskab, havde taget sin afsked. B. M. Olsen nedlagde imidlertid sit embede allerede 1904. Han udnævntes da til (titulær) professor. Han underviste i de klassiske sprog, og hans undervisning roses enstemmig som ganske fortrinlig. Derefter levede han som privatmand indtil 1911, da Universitetet i Reykjavik oprettedes, han blev da udnævnt til professor i islandsk filologi og kulturhistorie, en plads han var

selvskreven til. Dette embede beklædte han indtil ifjor, da han på grund af nedbrudt helbred måtte tage sin afsked. Han var Universitetets første rektor.

B. M. Olsen begyndte sin videnskabelige bane med sin doctorafhandling: Runerne i den oldislandske litteratur (1883). Han vilde heri gøre det sandsynligt, at man på Island i den 1. halvdel af det 12. årh. havde benyttet runealfabetet til islandske optegnelser og bøger. Afhandlingen var klar og velskrevet, men resultatet blev ikke godkendt. Bl. a. skrev G. Storm en anmeldelse, hvori han hævdede, at der ingen sådan »runeperiode« havde eksisteret, og jeg tror, man kan sige, at eftertiden har sluttet sig hertil.

I denne afhandling kom B. M. Olsen noget ind på Are frodes historiske forfatterskab og den ældste isl. litteratur, hvilket vistnok har ført ham ind på et dybere studium heraf, især af Are selv. Men inden han kom nærmere ind derpå udgav han for »Samfund til udgivelse af gml. nord. litteratur« den såkaldte »3. og 4. grammatiske afhandling i Snorra-Edda« 1884 med en fortræffelig indledning og versfortolkning. Det var så at sige det eneste oldskrift, han udgav; det havde nær tilknytning til disputatsen. Da han var så langt fra de gamle håndskrifter, var det så at sige umuligt for ham at deltage videre i udgivelsen. Den lille Stúfsþáttur udgav han som følgeskrift til den første universitetsårbog (1912).

B. Olsen kom også tidligt ind på nordisk-sproglige studier, og det var, såvidt vides, hans agt at få skrevet en ny-islandsk grammatik. I forbindelse hermed stod, at han også fik den tanke, som i og for sig var fortræffelig og nødvendig, at samle det islandske dagligsprogs ordforråd. Hertil fik han af Carlsbergfondet understøttelse i 10 år (1884—93), i hvilke han berejste landet om Sommeren og indsamlede stoffet. Men det lykkedes ham ikke at få bogen udarbejdet, hvilket videnskaben må beklage meget. Heldigvis er dog nu det indsamlede materiale optaget i en islandsk-dansk ordbog, ud-

arbejdet af bibliotekar S. Blöndal, som forhåbenlig snart vil se lyset. Dette arbejde har i nogen grad forsinket hans øvrige videnskabelige virksomhed. 1885 offentliggjorde han i Aarbøger f. nord. Oldkh. en afhandling om de to bearbejdelser af Are frodes Islendingabók, men først 1889 udkom i Det isl. litterære selskabs tidsskrift (Tímarit X) en afhandling om »Are frode«. Heri vilde han klargøre Ares forfatterskab og især hans formentlige forhold til den såkaldte Landnámabók; han vilde hævde, at Are havde skrevet en sådan, og at hans arbejde nærmest forelå i den såkaldte Melabók, og at netop det lå til grund for de andre bearbejdelser. Heller ikke dette resultat vandt almindelig tilslutning og prof. K. Maurer gjorde indvendinger derimod. Af den grund skrev B. M. Olsen en anden og langt grundigere afhandling i Aarbøger for nord. Oldkh. 1893, hvori han søger at afkræfte de gjorte indvendinger og ved yderligere beviser at hævde sin opfattelse. Han kommer her også ind på forholdet til Kristnisaga og andre historiske forfattere, Oddr og Gunnlaugr, og hans granskninger over dem er meget betydningsfulde. Men hermed hvilede foreløbig hans undersøgelser på dette område, for senere at blive genoptagne med fuld kraft.

I de nærmest følgende år var han hovedsagelig optagen af et større arbejde, en litterærhistorisk undersøgelse af det vældige sagaværk, Sturlungasaga. Den afhandling, som han skrev herom, udkom 1897 i Safn til sögu Islands III. Den er ubetinget en af hans bedste afhandlinger og den, hvis resultater i det hele og store er uomstridte. Han gennemgår her de enkelte bestanddele og søger at bestemme deres oprindelse og forfattere. Han viser her så at sige helt igennem en sund og udmærket kritisk metode.¹

År 1900 fejrede man på Island kristendommens 900-årsfest. I anledning af den opfordrede man B. M. Olsen til at

¹) Hertil slutter sig en afhdl. om den såkaldte »Sturlungaprolog« i Krist. Vidensk. Selsk. forhandl. 1910.

skrive en afhandling derom. Han skrev da »Um kristnitök-una«. Med sædvanlig klarhed og grundighed fremstillede han efter kilderne kristendommens indførelse og hvad der hang sammen dermed. Men han søgte tillige ved fantasiens hjælp at komme ligesom bagom det i kilderne meddelte og konstatere begivenhedernes gang og art, således som han mente, at de måtte have været. Hvorledes det end har sig med det historiske værd heraf, et er sikkert, at det er interessant at se en begavet og kundskabsrig mands opfattelse af begivenheder, der var og blev så betydningsfulde.

Da B. M. Olsen havde frigjort sig for sin embedsstilling, kunde han anvende al sin tid og kraft på sin yndlingsopgave: Are-Landnáma, og han tog også fat. Allerede samme år, som han fratraadte, forelå trykt den første afhandling i den række, han havde planlagt, nemlig den om forholdet mellem Landnáma og Egilssaga (Aarbøger 1904); i det følgende år fulgte 2 andre: om Landnáma og Hænsapóris saga, Eyrbyggjasaga (s. st.), 1908 og 1910 kom de to sidste, de om forholdet til Laxdæla og Gullþóris saga. Så kom der ikke flere; om han var kommet til det mål, han havde sat sig, eller ej, er mig ubekendt, men 1911 blev han jo professor ved Universitetet og fik der en ny og omfattende virksomhed. Ialfald antager jeg, at en afsluttende, sammenfattende afhandling til sidst skulde følge.

Alle disse afhandlinger er overordenlig grundige og dybtgående og har en meget stor litteraturhistorisk betydning; de vil danne et nyt grundlag for den fremtidige forskning, idet der her er fremdraget meget, man ikke tidligere har været opmærksom på, og spredt lys over meget, der før var upåagtet. De her omtalte afhandlinger og den om Sturlunga er B. M. Olsens hovedindsats i videnskaben.

Andre afhandlinger af literærhistorisk værdi er den om Gunnlaugssaga, i vort selskabs skrifter (7. række, hist.-filos.

afd. II, 1; 1911), samt den om Snorre som forfatter til Egils-saga (Tímarit XVIII, 1897) og et par andre.

Til disse må også regnes hans kritik af min opfattelse af Eddadigtenes hjem i anledning af min litteraturhistorie (i Tímarit XV, et svar af mig og en replik s. st. XVI). Mod-sætningen mellem hans og min opfattelse var så diametral, at der ikke kunde være tale om nogen slåen af på nogen af siderne. På flere andre punkter var der uenighed mellem os tilstede, og flere gange krydsede vi klinger indbyrdes, men jeg tør sige, at våbnene var blanke, og vi var netop efter hovedpolemiken de bedste venner. I breve diskuterede vi mange spørgsmål, og han meddelte mig så at sige i hvert eneste af dem nye forslag til tekstrettelser og lign., der alt sammen viste hans årvågne og levende interesse for alt i den videnskab, der var os bægge så kær — indtil sygdommen tvang pennen ud af hans hånd.

Et andet hovedfelt, hvorpå B. M. Olsen arbejdede, var den gamle digtning, Eddadigte og skjaldekvad; han har skrevet en mængde afhandlinger både af tekstkritisk og eksegetisk art, der særlig er offentliggjorte i Arkiv f. nordisk filologi. Navnlige kan nævnes den om Völuspá i Skírnir 86, 1912, og den om versene i Kormákssaga (Aarbøger 1888). De vidner alle om hans udmærkede sproglige kundskaber og især om en ævne, der vilde være kommet hans leksikalske arbejde til gode, nemlig hans fine sans for ordenes forskellige betydninger. I denne forbindelse kan hans smukke udgave af det sene digt Sólárljóð nævnes; han gav her tillige en udførlig kommentar til og tolkning af digtet, der har et par partier af den allerdunkleste art, som næppe nogensinde får en fyldestgørende forklaring.

Endelig bør nævnes nogle afhandlinger om kulturforhold på Island. Således skrev han »Om korndyrkningen på Island« (Búnaðarrit, 24. årg.), »Om sølvværdi og vadmelsværdi« (Skírnir 84, 1910; deri om det gamle Baugatal), »Om Skattebønders

antal 1311« (Safn til sögu Islands IV, 1910), »Om Stjerne-Odde og hans beregning« (på isl., i Afmælisrit til dr. K. Kålunds 1914). Alle disse afhandlinger er i høj grad grundige og lærerige.

I anledning af Rasks hundredårsdag 1887 skrev han en udførlig biografisk afhandling om ham (Tímarit IX); han skrev også en nekrolog over Konrád Gíslason (s. st. XII), for hvem han nærede den største beundring.

B. M. Olsen var stærkt politisk interesseret og sluttede sig altid til det såkaldte »Hjemmestyreparti« (»H. Hafsteins parti«); han var en oprigtig ven af Danmark og den politiske forbindelse med Danmark. Nogen aktiv politiker var han derimod ikke; dog modtog han af sin gode ven H. Hafstein udnævnelse som kongevalgt altingsmand, men han sad i altinget kun 1905 og 1907, hvorefter han trak sig tilbage. Hans historisk-politiske interesser bevægede ham til at skrive et par afhandlinger, der især var rettede mod prof. Kn. Berlins opfattelse og forskellige påstande, som »Um upphaf konungsvalds á Islandi« (Andvari 33) og fl. Som altid var hans polemik saglig og grundig.

B. M. Olsen var blandt sine landsmænd en sådan autoritet og nød en så stor anseelse, at det ikke var underligt, at han blev valgt som formand i det gamle, hæderkronede »Islandske litterære selskab« (stiftet af Rask 1816); i den Reykjavíkske afdeling var han formand 1894—1900 og atter 1909—1918. Det blev ham, som fik udvirket, at afdelingen i København blev flyttet til Reykjavík på en fredelig måde. Herom havde der været en stærk strid tidligere.

Sin gærning ved Universitetet tog han sig ikke let. Han læste over Eddadigte, skjaldekvad, sagaer, sproglære og litteraturhistorie, alt på sin sædvanlige grundige måde. Men de to sidste semestre måtte han bede sig fritaget for at læse på grund af den sygdom og svækkelse, der nu har lagt ham i graven d. 16. januar. Sin taknemlighed mod ham viste Universitetet ved i sidste sommer at kreere ham til »doctor litterarum islandi-

carum honoris causa«. Æresdoctor var han også ved Kristiania Universitet og medlem af flere Videnskabselskaber.

B. M. Olsen var et udmærket menneske, trofast ven og aldrig svigtende støtte for sine slægtninge og pårørende. Han var en besindig og støt karakter og i det hele en helstøbt personlighed. Han var hjælpsom mod alle, der søgte hans bistand. Udenlandske videnskabsmænd, der berejste Island, roser ham i høje toner for hans forekommenhed og hans joviale færd, og jeg kan af egen erfaring sande, hvor udmærket en kammerat han var.
